

УДК 378.147: 371.398

Г. О. Копил,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана)

kopylg@ukr.net

ORCID: 0000-0003-2791-231X

АСПЕКТИ РЕФЛЕКСІЇ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕРКУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ФАХОВОГО СПРЯМУВАННЯ

У даній статті йде мова про рефлексію як науковий метод, структурний компонент та інструмент формування інтеркультурологічної / міжкультурної компетенції як складової професійної компетентності майбутніх фахівців з міжнародної економіки у теоретичному та практичному відношенні.

У статті обґрунтовано, що застосування прийомів рефлексивного методу уможливує ефективний вплив на формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: рефлексія, самопізнання, самоконтроль, міжкультурна комунікація, інтеркультурологічна компетенція, формування.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Процес формування міжкультурної компетенції у будь-якій професійній сфері діяльності людини є складним процесом взаємодії педагогічних, психологічних та методичних аспектів. Інтенсивність та ефективність цього процесу залежать також від індивідуальних якостей майбутніх фахівців – учасників навчального процесу чи інтеракції. Останнім часом науковці, що займаються дослідженням формування професійної компетентності майбутніх фахівців в цілому та її окремих складових (компетенцій), все частіше звертаються до рефлексії як наукового методу та як компоненту у структурі професійної компетентності фахівця. До *рефлексивного* компоненту дослідники включають уміння свідомо контролювати результати своєї діяльності і рівень власного розвитку, особистісних досягнень; сформованість таких якостей і властивостей, як креативність, ініціативність, налаштованість на співробітництво, співтворчість, впевненість у собі, схильність до самоаналізу, здатність до передбачення, ініціативного, критичного й інноваційного рефлексування і прогнозування результатів діяльності і відносин, творчої уяви, а також професійно важливих знань, умінь і навичок. Рефлексивний компонент є регулятором особистісних досягнень, пошуку особистісних змістів у спілкуванні з людьми, самоврядування, мобільності, поштовхом до самопізнання, професійного росту, удосконалювання майстерності, творчої діяльності, розвитку рефлексивних здібностей і формування індивідуального стилю роботи. Цей компонент визначає рівень розвитку самооцінки, розуміння власної значущості для інших людей, відповідальності за результати своєї діяльності, пізнання себе і самореалізації в процесі професійної діяльності. Усі перераховані вище складові якості є дуже важливими в структурі професійної компетентності фахівців нової генерації в нових економічних умовах. Саме з позицій компетентнісного та особистісно орієнтованого підходу у вищій школі в умовах започаткування та розвитку міжкультурного діалогу бізнесових кіл врахування рефлексивних аспектів набуває особливого значення і заслуговує на дослідження і застосування на практиці.

Аналіз основних досліджень і публікацій із зазначеної проблеми. Окрема увага рефлексивним підходам у навчанні приділяється у роботах з професійної підготовки фахівців (Е. В. Бондарева, Л. М. Борисова, М. Ю. Варбан, Г. Г. Ернст, Г. Г. Єрмакова, І. О. Зимня, А. О. Реан, О. І. Рубанова, Е. С. Рукавішнікова, В. К. Рябцев, В. О. Сластьонін, І. А. Стеценко та інші).

Н. Б. Крилова пояснює рефлексію як механізм продуктивного мислення, особливу організацію розуміння того, що відбувається (ситуації і дії, знаходження прийомів і операцій рішення задач); самоаналіз дій індивіда й інших людей, включених у рішення задач [1]. М. І. Рожков говорить, що рефлексія – це метод самовиховання, це не тільки пізнання (знання, розуміння) людиною самого себе у відповідній ситуації або у відповідний період, але і з'ясування відношення до себе навколишніх, з'ясування того, як інші знають і розуміють "рефлексуючого", його особистісні особливості, емоційні реакції і когнітивні уявлення. Крім того, рефлексія – це ще і вироблення уявлень про зміни, що можуть відбутися [2]. Е. Г. Юдін висловлює думку про те, що рефлексія є пошук логічних і інших (моральних, емоційних) основ і форм духовного життя, культури в цілому [3].

В. О. Сластьонін дотримується тієї точки зору, що даний феномен є саморозуміння і розуміння іншого, самооцінка й оцінка іншого, самоінтерпретація й інтерпретація іншого. Е. В. Ільєнков визначає рефлексію як осмислення людиною своїх дій і з'ясування їхніх основ (усвідомлення схем і правил власних дій). Отже, рефлексія – не тільки підсумок, але і стартова ланка для нової освітньої діяльності [4]. А. В. Растянніков визначає ключову ідею рефлексії у пізнанні, з одного боку, у вивченні ролі рефлексії в організації творчого процесу і розвитку творчої особи і колективу, а з іншого боку – у

створенні психолого-педагогічних способів культивування процесів, що забезпечують цілісний саморозвиток як окремої людини, так і колективу у сукупності інтелектуального, особового, комунікативного і кооперативного аспектів. При цьому він розглядає рефлексію як процес осмислення і переосмислення шаблонів досвіду аж до утворення його нового змісту, тобто підкреслюється, по-перше, особово-смыслову обумовленість рефлексії, а по-друге, її творчо-інноваційний характер [5].

З огляду на викладене виникає необхідність проаналізувати визначення цього поняття. У перекладі з латинської мови рефлексія означає "звернення назад". За визначенням психологічного словника *рефлексія* – це усвідомлення суб'єктом того, як його сприймають і оцінюють інші індивіди або спільноти; аналіз власного психічного стану [6]. Таким чином, це поняття трактується як роздум про свій стан, самоаналіз. Сучасна педагогіка розуміє рефлексію як самоаналіз діяльності та її результатів. Це процес, спрямований на аналіз, розуміння, усвідомлення людиною самого себе: власних дій, поведінки, мовлення, досвіду, почуттів, станів, здібностей, характеру, відносин з іншими людьми і ставлень до них, власних задач, призначень тощо. Процесуально і функціонально рефлексія пов'язана з самоспостереженням, інтроспекцією, ретроспекцією, самосвідомістю і є основним фактором регуляції поведінки й особистісного розвитку. Приміром, І. Семенов зауважує, що за допомогою рефлексії особистість інтегрує в цілісний "Я"-образ, різноманітні його підструктури, формує власну систему цінностей, постійно узгоджує з нею власну поведінку і знаходить сенс свого життя, актуалізує внутрішні потенціали. Завдяки цьому відбуваються процеси самосхвалення і самокритики, забезпечується подолання внутрішніх та зовнішніх суперечностей і конфліктів [7].

Саме в студентські роки закладаються основи для розвитку професійного потенціалу та професійно важливих якостей (**ПВЯ**), тому формування професійної компетентності майбутніх фахівців можна розглядати у площині формування професійної самоідентичності під час набуття професійної освіти. Проблему впливу рефлексії на професійне становлення / професіоналізацію особистості в студентські роки дослідила М. Ю. Варбан [8]. У своїй науковій роботі дослідниця зазначає, що специфіка професіонального становлення у ВНЗ визначається наявністю протиріччя між уявленнями студентів про себе, як професіоналів, і своїми реальними можливостями стати ними. В основі динаміки росту даного протиріччя лежить відсутність повноцінних знань про свої потенціальні і актуальні можливості на шляху їх розвитку. На думку дослідниці, вирішення проблеми кризи професійної самоідентичності студентської молоді може бути забезпечено завдяки зрілості самосвідомості і позитивної рефлексивності особистості.

Дослідниця визначає поняття "професійна рефлексія" як стійкий комплекс високорозвинених інтегральних ПВЯ та рівень, коли свідомість особистості налаштована на пізнання та підкорення собі своїх стремлень, прагнень, потреб, інтересів, на розвиток таких якостей, як самоконтроль і саморегуляція процесу професійного становлення. Виходячи із положень свого дослідження, вона виділяє у пізнавально-смысловому аспекті професіонального становлення наступні взаємопов'язані, взаємодіючі компоненти інтелектуального забезпечення професійної діяльності: пізнання професійної діяльності, її об'єкту способів виконання у наявних умовах; пізнання себе як суб'єкта цієї діяльності; усвідомлення значущості й внутрішньої необхідності даної професійної діяльності для суб'єкта; цілепокладання і прогнозування шляхів досягнення мети; планування дій і контроль за ними; самооцінка своїх можливостей у досягненні мети.

М. Ю. Варбан пропонує модель рефлексивної підтримки професіонала у вищому закладі освіти, яка об'єднує основні компоненти структури самоідентичності "Я - концепції професіонала", які формуються через рефлексію: професіональних інтересів, цілей, очікувань; навчально-професіональних дій особистості; навчально-професіональних дій досягнень і результатів; якостей, які складають потенціал професіонала; етапів професійної кар'єри; цінностей майбутньої професійної діяльності; прогностичної моделі "Я-професіонал". Дослідниця виділяє три незалежні структурні компоненти рефлексії у спілкуванні, а саме: "рефлексія Я" як відбиття уявлень інших людей про себе; "рефлексія другого" як конструювання внутрішніх характеристик партнера зі взаємодії; "рефлексія ситуації" міжособистісної взаємодії як когнітивне опанування ситуації у єдності її об'єктивних і суб'єктивних характеристик.

Все більше досліджуються питання, пов'язані з рефлексією в галузі вивчення іноземних мов (Д. Брунер, І. Р. Гальперін, Г. В. Ейгер, А. А. Залевська, І. О. Зимня, І. А. Раппопорт, К. Роджерс, Е. Н. Соловова, Д. Стілл, А. Н. Шапов, А. С. Штерн, А. В. Щепілова, Р. Елліс та ін.). Предметом їх дослідження є наступні аспекти: а) роль рефлексії в процесі засвоєння іноземної мови; б) формування рефлексивної компетенції; в) вплив рефлексії на розвиток продуктивних і репродуктивних лексичних навичок; г) роль засобів і способів підтримки і розвитку лексичної рефлексії при вивченні іноземної мови; д) взаємозв'язок рефлексії та успішності в оволодінні іншомовною лексикою; е) розвиток рефлексії в процесі самостійної роботи тощо.

Метою даної статті є: аналіз методу рефлексії в педагогічно-дидактичній площині, а саме – в галузі формування педагогіки та лінгвістики; довести придатність та дієздатність окремих прийомів рефлексії для формування інтеркультурологічної компетенції майбутніх фахівців з міжнародної економіки в

процесі вивчення іноземної мови фахового спрямування на прикладі німецької мови для економістів. З огляду на мету витікають наступні **завдання**: удосконалити методику викладання фахової іноземної мови; враховуючи міжпредметні зв'язки, формувати професійно важливі компетенції майбутніх фахівців засобами іноземної мови.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В довідково-методичній літературі рефлексія розглядається як механізм взаєморозуміння: усвідомлення суб'єктом того, якими засобами і чому він справив те чи інше враження на партнера по спілкуванню. До того ж, рефлексія є не просто знання чи розуміння суб'єктом самого себе, але й з'ясування того, як інші знають і розуміють "рефлексуєчого", його особистісні особливості, емоційні реакції і когнітивні уявлення. Якщо мова йде про предмет сумісної діяльності, то має місце особлива форма рефлексії – предметно-рефлексивні відношення. У складному процесі рефлексії наявні наступні позиції, які характеризують взаємне відображення суб'єктів: сам суб'єкт, який він є в діяльності; суб'єкт, яким він бачить самого себе; суб'єкт, яким його бачить інший; ті ж позиції, але з боку іншого суб'єкта. Тож, рефлексія – це процес подвійного, дзеркального взаємовідображення суб'єктів, змістом якого виступає відображення, відтворення один одного [6].

Як відомо, рефлексивність як стійка інтегральна якість особистості, дозволяє перевести протиріччя особистісних життєвих ставлень у ціннісно-смысловий суттєвий план "Я", перетворює людину в "самотворця" і визначає вищі рівні розвитку його життєвих відношень, їх зрілість. Дуже важливою характеристикою особистості як суб'єкта життєдіяльності, на думку К. А. Абульханової-Славської, рефлексія є критерієм розвитку особистості, тобто, "чого вона хоче, знання своїх та об'єктивних можливостей, а головне – на що і як далеко вона піде заради своїх суспільних принципів" [9].

Рефлексія на заняттях з іноземної мови може бути одним з визначальних факторів та інструментів у процесі формування професійної компетентності та її окремих компетенцій, а саме – інтеркультурологічної (ІК), або міжкультурної. Це пов'язано з тим, що у процесі формування міжкультурної компетенції включаються багато психологічних механізмів. У процесі міжкультурного діалогу особливе місце займає процес осмислення нових мовних сенсів, нюансів іноземних слів, речень, словосполучень. В результаті взаємопізнання відбувається самоусвідомлення та взаємозбагачення комунікантів. До того ж, у процесі обробки інформації, приміром обговорення текстів, підтверджується думка про те, що, вивчаючи чужу культуру (як і мову), ми краще пізнаємо свою, оскільки багато завдань базуються на порівнянні культур і, щоб відповісти на питання про підприємницьку культуру іншої країни, слід знати та розуміти свою підприємницьку культуру.

Для формування ІК застосовується матеріал, який має демонструвати зразки мовної та ділової культури носіїв іноземної мови та служить базою для тренування умінь діяти в міжкультурному діловому середовищі. Студенти повинні вміти спочатку аналізувати, розпізнавати інтеркультурологічні аспекти з загального інформаційного та мовного матеріалу, а потім за допомогою правильно побудованій системі питань з урахуванням рефлексивних прийомів, проектувати обговорювані моменти на вітчизняну ділову сферу в цілому і персональний досвід.

Найефективнішими у сенсі формування міжкультурної компетенції є автентичні тексти у будь-якому вигляді: друкованому, звуковому чи електронному. Кожен з цих видів тексту можна успішно застосовувати з вказаною метою завдяки правильно побудованій методиці інтеркультурологічно налаштованих занять з іноземної мови. Автентичні тексти є оптимальним засобом вивчення культури країни цільової мови. Саме поняття автентичності розглядається багатьма вченими як властивість навчальної взаємодії. Недостатньо лише принести на заняття оригінальний текст і дати його студентам для ознайомлення. Слід так методично вірно організувати роботу з цим текстом, щоб, окрім перекладу, студенти зрозуміли ще й інтеркультурологічні аспекти цього тексту. Для цього можна застосувати, на перший погляд простий, але дуже суттєвий на початковому етапі роботи з текстом, *метод контрольних питань*, який має завдання рефлексивної інтелектуальної діяльності студентів. Саме завдяки правильному формулюванню питань увага студентів спрямовується у потрібному напрямі, формуючи у них творчий підхід до виділеної проблематики тексту. Після початкового (селективного) етапу розуміння тексту студентами (завдяки шести класичних **W**-питань: *Wer...? Was...? Wann...? Wo...? Wie...? Warum...?*) відбувається перехід до екстенсивного. Слід зауважити, що всі питання на формування ІК можна поділити на три групи: *з'ясувальні* – на з'ясування наявності інтеркультурологічних аспектів, *спеціальні, або інтерпретативні* (питання, які ставляться також з метою рефлексії) – на розуміння інтеркультурологічних аспектів та рефлексивні (осмислення, освідомлення свого "Я" в певній ситуації та критична оцінка себе в цій ситуації, що включає як оцінку поведінкового стереотипу, так і критичний погляд на себе очима співрозмовника-комуніканта, чи учасників міжкультурного полідіалогу) [10].

Впевнившись, що студенти засвоїли запропонований їм текст належним чином (приміром діалог), можна переходити до наступного етапу роботи з текстом. Викладач з'ясовує при обговоренні, як студенти розуміють всі культурно обумовлені моменти, що приховуються у діалозі. Отже, одним із дієвих кроків у формуванні ІК є вірно побудована система питань, які ставляться перед студентами. Так,

наприклад, відповідно до наведених культуро обумовлених ситуацій перед студентами можна поставити наступні питання:

- Що Вам найбільше запам'яталось, що Вас найбільше вразило?
- Що Вам найбільше сподобалось / не сподобалось?
- Що Вас дивує?
- Що Ви знаходите незвичайного у даних словах (ситуації, діях)?
- З чим Ви не згодні, але можете проявити толерантність?
- Ці вирази (слова, жести,) прийнятні у нашій діловій культурі?
- Для чиєї ділової культури це типове / нетипове явище?
- Належить це до ділової культури Німеччини, чи це інтернаціональне?
- Як би діяли наші підприємці (менеджери) у даній ситуації?
- Як би діяли Ви у даній ситуації?
- Що нового Ви відкрили для себе?
- Може бути це рішення (вислів, манера, поведінка, поступок, дія) прийнятним у нас зараз чи у майбутньому?

- Що з того, про що Ви дізнались, хотіли б застосувати у своїй практиці?
- Можна віднести ці слова (поведінку, дії, рухи, жести) до ділової культури?

У межах екстенсивного етапу всі питання можна поділити на три наступні групи:

- 1) констатація фактів (розуміння інтеркультурологічного аспекту);
- 2) демонстрація розуміння чи нерозуміння інтеркультурологічних аспектів;

3) вираження свого ставлення до певного аспекту та перспектива застосування нового досвіду на практиці.

Список питань можна за бажанням викладача доповнювати чи скорочувати. Головне при цьому – слід розуміти особливості формулювання питань, а саме: сприяти вірному, адекватному аналізу першоджерел, забезпечувати краще розуміння інтеркультурологічного аспекту цільової мови у діловій сфері, сприяти проектуванню на своє "Я", тобто розвиткові рефлексивних аспектів на всіх етапах формування ІК. Таким чином, робота над автентичним текстом має бути так налаштована, щоб на кожному етапі (ознайомлення, питання-відповідь, обговорення, діалог, дискусія тощо) акцентувались міжкультурні аспекти через особисте і особистісне розуміння і усвідомлення. Метою, таким чином, налаштованих занять є формування міжкультурної компетенції на стадії розуміння, тобто вирізненні культурологічних аспектів з інформації загального плану.

Наступним формуючим етапом роботи з автентичним текстом можна виділити закріплення мовленнєвих навичок та розвиток у майбутніх фахівців з міжнародної економіки комунікативних здібностей. У процесі роботи з текстом та після його опрацювання, приміром аудіо діалогом, студенти вже мають досить добре засвоїти цей діалог на лексичному, змістовному та контекстуальному рівнях. Після цього слід активізувати отримані ними знання на практиці. З цією метою доцільно проводити рольові ігри, які актуалізують діалогічне мовлення студентів. Тренування діалогічного мовлення зумовлюється однією з основних навчальних цілей вивчення іноземної мови – розуміння аудіотекстів відповідно до поданих у них реальних ситуацій і адекватно на них реагувати з метою застосування набутих навичок на практиці.

Опишемо урахування рефлексивних аспектів на практичних заняттях, які проводились зі студентами факультету міжнародної економіки і менеджменту. *Перше* запропоноване нами заняття передбачало реалізацію *трьох* етапів, а саме: репродуктивного, творчого і практично-комунікативного. На першому із вказаних етапів цього заняття група працює з відео матеріалом (відеокурс "Geschäftskontakte") та виконує всі вправи до запропонованого тексту. На другому етапі студенти одержують друкований варіант відеотексту. Вони мають ще раз прочитати матеріал та обговорити подану у відеотексті інформацію. У процесі такого обговорення вирізняються інтеркультурологічні аспекти у запропонованій інформації.

Рефлексивні методи реалізуються на *третьому*, практично-комунікативному етапі. Студентам пропонується спеціальний тренінг. Як відомо, тренінг – це метод навчання, який поєднує в собі навчальну та ігрову діяльність, що проходять в умовах моделювання різних ігрових ситуацій. Це діяльність, націлена на отримання знань, умінь, навичок, корекцію та формування здібностей і установок, необхідних для успішного виконання професійної діяльності. До завдань тренінгу відносяться наступні: *формування* у студентів умінь розпізнавання іншої культури у діловій сфері; *тренування* інтеркультурологічних навичок; *отримання* досвіду успішного застосування інтеркультурологічних знань у вказаному спілкуванні.

Вказаний тренінг слід проводити після відповідної підготовки, на заключному етапі проведення практичних занять з використанням ТЗН. Після проведення тренінгу студенти отримують домашнє завдання з додаткового самостійного опрацювання матеріалу, яке вимагає від них як знань іноземної мови, так і знань національної підприємницької культури, яка порівнюється з іноземною (у даному випадку німецькою). Опишемо суттєві особливості вказаної самостійної роботи. Студентам пропонується виконати два основні завдання: 1) знайти матеріали про особливості підприємницької

культури в Україні, в Німеччині та Великобританії та перекласти ці матеріали на іноземну мову; 2) написати сценарій ділової зустрічі українських та іноземних підприємців.

Варто зазначити, що під час підготовки вказаних завдань студенти звертають увагу на наступне: вербальні аспекти інтеркультурологічної інформації; невербальні прояви інтеркультурологічного змісту; інтерпретаційні аспекти вербальної та невербальної інтеркультурологічної інформації.

З метою активізації пізнавальної діяльності студентів доцільно проводити рольові ігри. Використання ігрових прийомів при навчанні іноземним мовам цілком виправдано у зв'язку з їх багатофункціональністю. При використанні ігрової технології, як відомо, у запропонованих ситуаціях виникає "напруга мовної потреби", тобто необхідність у слові. Це слово, відповідно до потреб, з'являється завдяки мисленнєвій діяльності людини і запам'ятовується. Негайне задоволення потреби людини у слові стимулює механізми імпринтинга (тобто запам'ятовування по типу "раз і назавжди"). Викладачеві відводиться у вказаній грі роль режисера і ведучого. До рольової гри студенти під керівництвом викладача мають скласти сценарій: точну або приблизну копію запропонованого відеосюжету, розробка своєї версії, свого сценарію ситуації, що буде програватись. На початку гри студентська група ділиться на дві частини і методом жеребкування визначаються так звані "ділові партнери".

Рольова гра за версією студентів проходить ще цікавіше та ще більш емоційно. "Ділові партнери" вже були визначені, оскільки новий сюжет передбачав наявність домовленостей між комунікантами. Завдяки входженню в образ певної людини та створеної ситуації, що програється, і особливо в процесі розвитку фантазії, студент вступає в контакт з самим собою, своїми переживаннями, почуттями, досвідом, бажаннями.

В процесі підготовки майбутніх фахівців з міжнародної економіки до міжкультурної комунікації важливим є формування у студентів рефлексивного ставлення до себе, партнера та ситуації ділового спілкування. Студентам пропонується декілька сценаріїв рольової гри. Після програвання того чи іншого сценарію проходить спеціально організований аналіз діяльності студентів. Після міжкультурно налаштованих занять з рефлексивними прийомами важливо підводити певні підсумки на завершальному етапі. Викладачеві слід не тільки дізнатися і зрозуміти емоційний стан студента, але й те, наскільки продуктивним для нього стало заняття. Студенти повинні оцінити свою активність на занятті, корисність і цікавість нової інформації, форм подачі знань, захопливість уроку, колективну роботу. Вони можуть по ланцюжку висловитися про значущі для них цінності уроку: *Я дізнався ...; Я зрозумів...; Я навчився ...; Я зрозумів, що можу ...; Мені сподобалося ...; Для мене стало новим ...; Мене здивувало ...; У мене вийшло ...; Я придбав ...; Мені захотілося ...; Мене надихнуло ...* тощо.

Висновки та перспективи подальшого дослідження проблеми. Той фахівець, який співпрацює з міжнародними діловими партнерами і хоче мати успіх у перемовинах, домовленостях, угодах, у створенні сприятливої ділової атмосфери взаєморозуміння, має володіти не лише іноземною мовою, а й інтеркультурологічною компетенцією, яка включає вміння та навички міжкультурного ділового спілкування, що передбачає ІК. Формування інтеркультурологічної компетенції за допомогою методу рефлексії дозволяє тим, хто навчається, концентрувати свою увагу не тільки на слуханні співрозмовника, а й занурюватися в атмосферу міжкультурного діалогу, увяляти себе на місці співрозмовника і дивитись на себе його очима, уникати конфліктних ситуацій на міжкультурному ґрунті. Це означає, що завдяки психолого-педагогічній майстерності викладача у формуванні інтеркультурологічної / міжкультурної компетенції майбутніх фахівців з міжнародної економіки включення рефлексивних прийомів на заняттях іноземної мови фахового спрямування можуть мати надзвичайно важливу роль для формування конкурентоспроможних фахівців і тому мають широко застосовуватись.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Очерки понимающей педагогики / Под ред. Крылова Н. Б., Александрова Е. А. – М. : Народное образование, 2003. – 272 с.
2. Рожков М. И. Организация воспитательного процесса в школе : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / М. И. Рожков, Л. В. Байбородова. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 256 с.
3. Юдин Э. Г. Системный подход и принцип деятельности : Методологические проблемы современной науки / Э. Г. Юдин. – М. : Наука, 1978. – 192 с.
4. Ильенков Э. В. Личность и творчество / Э. В. Ильенков. – М. : Педагогика, 2000. – 175 с.
5. Растянный А. В. Рефлексивно-творческий подход и организация психологической службы в системе образования [Электронный ресурс] / А. В. Растянный. – Режим доступа : http://psychol.gas.ru/pomomarevabstracts_rus/Sessions/Rastyannikov.Html.
6. Психологічний словник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.com/15801013/psihologiya/slovnik_zagalna_psihologiy.
7. Семенов И. Н. Проблема предмета и метода психологического изучения рефлексии / И. Н. Семенов, С. Ю. Степанов // Исследование проблемы психологии творчества. – М. : ПЕРСЭ, 1993. – 256 с.
8. Варбан М. Ю. Рефлексия профессионального становления в студенческие годы : дис. ... кандидата психол. наук : 19.00.01 / Марина Юрьевна Варбан; Киевский гос. лингвистический ун-т. – К., 1998. – 181 с.

9. Абульханова-Славская К. А. Жизненные перспективы личности / К. А. Абульханова-Славская // Психология личности и образ жизни / [Отв. ред. Е. В. Шорохова]. – М. : Наука, 1987. – С. 137–145.
10. Копил Г. О. Метод з'ясування у процесі формування інтеркультурологічної компетенції / Г. О. Копил // Збірник матеріалів науково-методичної конференції КНЕУ 12 квітня 2011 р. "Наукова складова навчального процесу та інноваційні технології його розвитку" : у 2-х т. – Том 1. – К. : КНЕУ, 2011 – С. 193–195.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Ocherki ponimaiushchei pedahohyky [Essays of Understanding Pedagogics] / Pod red. Krylova N. B., Aleksandrova E. A. – M. : Narodnoie obrazovaniie, 2003. – 272 s.
2. Rozhkov M. I. Orhanizatsiia vospitatel'noho protsessa v shkole [Organization of Educational Process at School] : [ucheb. posobiie dlia stud. vyssh. ucheb. Zavedenii] / M. I. Rozhkov, L. V. Baiborodova. – M. : VLADOS, 2000. – 256 s.
3. Yudin E. H. Sistemnyi podkhod i printsyp deiatel'nostiy [Systemic Approach and Activities Principle] / E. H. Yudin // Metodolohicheskie problemy sovremennoi nauky [Methodological Problems of Modern Science]. – M. : Nauka, 1978. – 192 s.
4. Ilienkov E. V. Lichnost' i tvorchestvo [Personality and Creativity] / E. V. Ilienkov. – M. : Pedahohika, 2000. – 175 s.
5. Rastiannikov A. V. Refleksyivno-tvorcheskii podkhod i orhanyzatsiia psikhologicheskoi sluzhby v sisteme obrazovaniia [Reflective-Creative Approach and Organization of Psychological Service in the Educational System] [Elektronnyi resurs] / A. V. Rastiannikov. – Rezhym dostupu : [http:// psychol.ras.ru/ ponomarev / abstracts_rus / Sessions/Rastyannikov. Html](http://psychol.ras.ru/ponomarev/abstracts_rus/Sessions/Rastyannikov.Html).
6. Psikhologichnyi slovnyk [Psychological Dictionary] [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu : [http:// pidruchniki.com / 15801013 / psihologiya/slovnik_zagalna_psihologiy](http://pidruchniki.com/15801013/psihologiya/slovnik_zagalna_psihologiy).
7. Semenov I. N. Problema predmeta i metoda psikhologicheskogo izucheniia refleksii [The Problem of the Subject and Method of Psychological Reflexes Study] / I. N. Semenov, S. Yu. Stepanov // Issledovaniie problemy psikhologii tvorchestva [Study on the Psychology of Creativity]. – M. : PERSE, 1993. – 256 s.
8. Varban M. Yu. Refleksiiia professional'noho stanovlennia v studencheskiiie hody [Reflection of Professional Formation during Years of Study] : dys. ... kandydata psikhol. nauk : 19.00.01 / Marina Yurievna Varban ; Kiiivskiyi hos. lnhvistycheskii un-t. – K., 1998. – 181 s.
9. Abulkhanova-Slavskaiia K. A. Zhyznennye perspektivy lichnostyi : Psikhologiiia lichnosty i obraz zhyzny [Life Perspectives of Individual : Psychology of Personality and Lifestyle] / K. A. Abulkhanova-Slavskaiia / [Otv. red. E. V. Shorokhova]. – M. : Nauka, 1987. – S. 137–145.
10. Kopyl H. O. Metod ziasuvannia u protsesi formuvannia interkul'turolohichnoi kompetentsii [The Method of Finding out in the Process of Intercultural Competence Formation] / H. O. Kopyl // Zbirnyk materialiv naukovometodychnoi konferentsii KNEU 12 kvitnia 2011r. "Naukova skladova navchalnoho protsesu ta innovatsiini tekhnologii yoho rozvytku": u 2-kh t. [Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman Sourcebook]. – Tom 1. – K. : KNEU, 2011 – S. 193–195.

Копыл Г. А. Аспекты рефлексии в процессе формирования интеркультурологической компетенции на занятиях профессионально-ориентированного иностранного языка.

В данной статье идет речь о рефлексии как научном методе, структурном компоненте и инструменте формирования интеркультурологической / межкультурной компетенции как составной профессиональной компетентности будущих специалистов международной экономики в теоретическом и практическом отношении. В статье обоснованно, что применение приемов рефлексивного метода делает возможным эффективное влияние на формирование профессиональной компетентности будущих специалистов.

Ключевые слова: *рефлексия, самопознание, самоконтроль, межкультурная коммуникация, интеркультурологическая компетенция, формирование.*

Kopyl G. O. Reflection Aspects in the Formation of Intercultural Competence on the Foreign Languages Lessons for Future Experts.

The article deals with a reflection as a scientific method, structural component and instrument of intercultural competence formation as a component of professional competence of future specialists in a theoretical and practical relation to the international economy.

The special attention is given to the research of questions, related to the reflection in industry of study the foreign languages. It is found out in the article, that a reflection can be useful not only to self-knowledge but also for self-control and self-perfection in a personality and professional relation. It is also well-proven that most effective in sense of forming of intercultural competence are authentic texts on different transmitters, especially those which contain dialogs.

This article contains information about the practical application of the reflective techniques in a work with authentic audio- and videotexts on the stage of discussion and arranging the role plays and the dialogues.

Relating to the clarifying method the special system of questions consists of taking into consideration the reflection and the intensification of motivation.

This work contains enough information on practical application of the indicated method on employments on the example of the German language for future specialists on an international economy. Examples of work with authentic texts of original sources, training of the dialogic broadcasting and discussion of the attained results are made.

Key words: *reflection, self-knowledge, self-control, intercultural communication, intercultural competence, formation.*